

Rafał Wrzeczonek

Czynności notarialne w prawie spółek

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Rafał Wrzecień

Czynności notarialne
w prawie spółek

Rafał Wrzecieć

Czynności notarialne
w prawie spółek

Stan prawny na 2 listopada 2008 r.

Wydawca:
Izabela Dorf

Redakcja:
JustLuk

Korekta:
Michał Matlingiewicz,
Katarzyna Szubińska

Skład, łamanie:
JustLuk, Justyna Szumięt, Łukasz Drzewiecki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2008

ISBN: 978-83-7601-215-5

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Mojej Żonie

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział 1	
Czynności notarialne w aspekcie czynności konwencjonalnych	19
1.1. Wybrane zagadnienia terminologiczne ustawy – Prawo o notariacie	19
1.2. Pojęcie i typy czynności notarialnych.....	22
1.2.1. „Czynność notarialna” według przedstawicieli nauki prawa cywilnego	22
1.2.2. „Czynność notarialna” – próba sformułowania definicji	26
1.2.3. Typy czynności notarialnych w kodeksie spółek handlowych	73
Rozdział 2	
Funkcje (rola) czynności notarialnych w prawie spółek	78
2.1. Wprowadzenie	78
2.2. Interes społeczny	79
2.3. Interes stron czynności notarialnych.....	83
2.4. Interes osób trzecich	85
2.5. Koszty notarialne.....	88
Rozdział 3	
Systematyka czynności notarialnych w prawie spółek oraz pozycja (rola) notariusza przy ich dokonywaniu	96
3.1. Wprowadzenie	96

3.2. Akty notarialne.....	97
3.2.1. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej	98
3.2.2. Bezstronność.....	99
3.2.3. Obowiązek starannego działania.....	102
3.2.4. Obowiązek udzielania stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej.....	109
3.3. Notarialne protokoły z obrad zgromadzeń wspólników (walnych zgromadzeń).....	112
3.3.1. Obowiązki wynikające z ustawy – Kodeks spółek handlowych	112
3.3.1.1. Obowiązki notariusza w toku postępowania notarialnego – faza przygotowawcza.....	113
3.3.1.2. Obowiązki notariusza w trakcie obrad zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia).....	115
3.3.2. Obowiązki wynikające z ustawy – Prawo o notariacie	120
3.3.2.1. Obowiązek przejrzystego i zrozumiałego tworzenia dokumentu	120
3.3.2.2. Obowiązek zabezpieczenia praw i innych (słusznych) interesów strony oraz osób uczestniczących w czynności.....	122
3.3.2.3. Obowiązek udzielania niezbędnych wyjaśnień dotyczących sporządzanego protokołu	127
3.3.2.4. Odmowa sporządzenia protokołu z obrad zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia).....	128
3.3.2.5. Obowiązki formalne	130
3.3.3. Specyfika notarialnego protokołu z obrad zgromadzenia wspólników jako dokumentu urzędowego	134
3.3.3.1. Pojęcie i miejsce notarialnego protokołu z obrad zgromadzenia wspólników w doktrynie prawa cywilnego	135
3.3.3.2. Charakter urzędowy notarialnego protokołu z obrad zgromadzenia wspólników	139
3.3.3.3. Szczegółne warunki formalne notarialnego protokołu z obrad zgromadzenia wspólników jako dokumentu urzędowego – zagadnienia wybrane.....	143

3.4. Poświadczenia własnoręczności i wzory podpisów.....	156
3.4.1. Poświadczenia własnoręczności.....	157
3.4.2. Wzory podpisów	161

Rozdział 4

Kontrola czynności notarialnych z zakresu prawa spółek

przez instytucje zewnętrzne	164
4.1. Wprowadzenie	164
4.2. Sąd rejestrowy.....	165
4.2.1. Zakres badania treści czynności notarialnych przez sąd rejestrowy	166
4.2.2. Rola sądu rejestrowego jako instytucji zewnętrznej badającej formę notarialną w zakresie prawa spółek	177
4.3. Urząd skarbowy.....	181
4.3.1. Notariusz jako płatnik.....	181
4.3.2. Istota i charakter weryfikacji czynności notarialnych przez urząd skarbowy	197
Uwagi końcowe	203
Bibliografia.....	207

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.s.h. – ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.)
- o.p. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 z późn. zm.)
- pr. czek. – ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo czekowe (Dz. U. Nr 37, poz. 283 z późn. zm.)
- pr. not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 z późn. zm.)
- pr. weks. – ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz. U. Nr 37, poz. 282 z późn. zm.)

- r.p.c.c. – rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie sposobu pobierania i zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. Nr 243, poz. 1764)
- r.p.n.o.s. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 sierpnia 2001 r. w sprawie pobierania przez notariuszy opłat sądowych od wniosków o wpis do księgi wieczystej zamieszczanych w aktach notarialnych (Dz. U. Nr 90, poz. 1011 z późn. zm.)
- r.s.p.o.b. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 lutego 2007 r. w sprawie sporządzania niektórych poświadczeń przez organy samorządu terytorialnego i banki (Dz. U. Nr 27, poz. 185)
- r.z.i.o.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2004 r. w sprawie określenia rodzajów i zakresu informacji przekazywanych organom podatkowym oraz sądy, komorników sądowych i notariuszy oraz terminu formy, z uwzględnieniem formy wypisu aktu i sposoby ich przekazywania (Dz. U. Nr 156, poz. 1640)
- u.p.c.c. – ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 68, poz. 450 z późn. zm.)
- u.k.r.s. – ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186)

Czasopisma, orzecznictwo i inne

- Biul. SN – Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego
- Dz. U. – Dziennik Ustaw
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości
- M. Pod. – Monitor Podatkowy
- NPN – Nowy Przegląd Notarialny
- NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
- ONSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego

ONSA WSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
POP	– Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
SKO	– Samorządowe Kolegium Odwoławcze
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
UZP	– Urząd Zamówień Publicznych
WSA	– Wojewódzki Sąd Administracyjny

Wstęp

Następujące pod koniec lat osiemdziesiątych minionego stulecia bardzo szybkie zmiany w życiu polityczno-społecznym naszego kraju wskazały na konieczność dokonania kolejnej zmiany ustroju polskiego notariatu, mimo że obowiązująca wówczas ustawa z dnia 24 maja 1989 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 33, poz. 176 z późn. zm.) była – na warunki istniejące w państwach Europy Środkowowschodniej – oceniana jako nowoczesna.

Prężna i niezwykle aktywna działalność notariuszy całego kraju doprowadziła do opracowania społecznego projektu prawa o notariacie, w którym zasadniczą zmianą był powrót do wykonywania wolnego zawodu notariusza w Polsce. Projekt ten stanowił podstawę dla projektu opracowanego w resorcie sprawiedliwości przez zespół, w którego skład wchodził notariusze z całego kraju.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej dnia 14 lutego 1991 r. uchwalił zupełnie nową ustawę – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 z późn. zm.), która weszła w życie z dniem 22 kwietnia 1991 r. Ustawa ta zmieniła zasadniczo strukturę ustrojową polskiego notariatu, przywracając notariuszowi w społeczeństwie i państwie pozycję osoby zaufania publicznego, wykonującej wolny zawód prawniczy. Trzeba podkreślić, że działania Ministerstwa Sprawiedliwości i organów samorządów notarialnych na rzecz bezkolizyjnego przejścia od notariatu państwowego do wolnego notariatu w Polsce cechowała wspólna odpowiedzialność wobec społeczeństwa w zakresie zapewnienia prawidłowej obsługi prawnej (wyrok SA w Warszawie z dnia 17 grudnia 1998 r., I ACa 697/98, OSA 1999, z. 10, poz. 46, s. 50).

Notariusze polscy długo i cierpliwie czekali na reprivatyzację notariatu. Z chwilą gdy ich intensywne dążenia zakończyły się uchwaleniem przez parlament nowego prawa, z niezwykłą energią przystąpili do tworzenia swoich przyszłych, nowych kancelarii notarialnych.

Obecny stan polskiego wolnego notariatu jest wynikiem silnej woli środowiska notariuszy oraz ogromnej aktywności organów samorządu notarialnego. Uczynić dla polskiego notariatu i społeczeństwa tak wiele i w tak krótkim okresie mogli tylko ludzie miłujący ten zawód i chcący służyć swojemu społeczeństwu nie gorzej niż notariusze w innych państwach, gdzie tradycje tego zawodu sięgają niekiedy kilkuset lat. Notariat polski w swoich dążeniach do reprzywatyzacji bardzo wiele skorzystał z doświadczeń europejskich. Szczególnie ceni sobie pomoc i wsparcie Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego, z którą w 1987 r. nawiązał kontakty, a której w 1992 r. uzyskał członkostwo.

Społeczne miejsce i znaczenie każdego zawodu zależy od podstawowych zadań, jakie wypełnia i regulacji prawnej określającej zakres jego kompetencji w państwie. W odniesieniu do notariusza jest to szczególnie wymiar wysoce niezbędnej przydatności w społeczeństwie z uwagi na czynności notarialne mające charakter wiary publicznej. Cechy osobowe notariusza i charakter jego działania jako osoby zaufania publicznego wynikają, tak jak w każdej dotychczas obowiązującej ustawie notarialnej, z aktualnej polskiej ustawy – Prawo o notariacie. Ustrój polskiego wolnego notariatu w sposób wyraźny podkreśla działanie polskiego notariusza jako osoby zaufania publicznego, dając temu wyraz w art. 2 pr. not. Oczywiście stopień zaufania społeczeństwa do notariusza zależy w głównej mierze od jego kwalifikacji i walorów moralno-etycznych. On sam pracuje w nowym wolnym notariacie na swoją opinię w polskim społeczeństwie.

Jak wykazują różne opinie i oceny, społeczeństwo naszego kraju pozytywnie przyjęło fakt powrotu wykonywania wolnego zawodu notariusza w Polsce. Szybka i sprawna obsługa prawna w kancelariach notarialnych, pozwalająca notariuszowi i stronom w odpowiednich warunkach podjąć wszelkie czynności notarialne i omówić często bardzo ważne sprawy majątkowo-prawne, jest wizytówką dzisiejszego polskiego notariatu. Kancelarie notarialne zaopatrzone są w nowoczesny sprzęt i urządzenia biurowe, bez których nie sposób właściwie obsłużyć interesantów.

Opisane powyżej walory polskiego notariatu zauważane są również przez państwo, które sukcesywnie poszerzając katalog czynności dokonywanych z udziałem notariusza, daje wyraz swojego doń zaufania.

Celem niniejszej pracy jest określenie istoty i zasadności czynności notarialnych w aspekcie prawa spółek, z jednoczesnym wykazaniem na przykładzie ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.) rosnącego zaufania państwa do

notariatu polskiego oraz tego konsekwencje. Zwiększenie przez ustawodawcę w istotnym zakresie udziału notariusza w udokumentowaniu czynności prawnych oraz oświadczeń woli w zakresie prawa spółek (k.s.h.) jest dobrym rozwiązaniem w praworządym państwie prawnym.

W rozdziale pierwszym, po krótkim wprowadzeniu, rozważaniom zostanie poddana tematyka czynności notarialnych jako czynności o charakterze konwencjonalnym.

Drugi rozdział stanowi szereg zagadnień związanych z uzasadnieniem istnienia czynności notarialnych. Poruszona zostanie problematyka zasadności ponoszenia wysokich kosztów związanych nie tylko z funkcjonowaniem instytucji notariatu, ale również z wykonywanymi czynnościami służbowymi.

W trzecim rozdziale usystematyzowane zostaną czynności notarialne wykonywane przez notariuszy w zakresie prawa spółek, według kryterium przyjętego w pr. not. Omówiona zostanie problematyka pozycji notariusza przy wykonywaniu czynności służbowych – wpływ jego statusu społecznego na dokonywane czynności oraz funkcje i zadania, którym notariusz z racji pełnionej urzędu powinien sprostać. Zostaną uwypuklone walory oraz specyfika aktu notarialnego, notarialnego protokołu z obrad zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) oraz poświadczeń własnoręczności i wzorów podpisów.

Kontynuacją rozdziału trzeciego jest tematyka rozdziału czwartego w zakresie kontroli przez instytucje zewnętrzne dokonywanych przez notariuszy czynności służbowych – dokumentów notarialnych. Kwestie będące przedmiotem tego rozdziału mają na celu wskazanie, że powierzone notariuszowi przez państwo zadania oraz wyposażenie go w szczególne w porównaniu do innych wolnych zawodów prawniczych przywileje gwarantują prawidłowe wykonywanie zleconych zadań, czemu służą przeprowadzane odpowiednie kontrole i nadzór. Wszystko po to, aby dążyć do zabezpieczenia w sposób właściwy interesów stron oraz samego obrotu cywilnoprawnego i gospodarczego.

Składam serdeczne podziękowania Panu Prof. dr. hab. Leopoldowi Moskwie za konsultacje naukowe udzielone w toku powstawania niniejszej pracy.

Rozdział 1

Czynności notarialne w aspekcie czynności konwencjonalnych

1.1. Wybrane zagadnienia terminologiczne ustawy – Prawo o notariacie

Rozpoczynając wywód podjęty w niniejszym rozdziale, chciałbym wskazać istotne różnice pojęciowe w prawie o notariacie.

Spojrzenie na zamieszanie terminologiczne panujące w pr. not. daje obraz ogromu wątpliwości nagromadzonych wokół takich zagadnień jak np. „czynność notarialna”, „forma notarialna”, „forma czynności prawnej”, „forma aktu notarialnego” itd. Wymieniam wyłącznie te pojęcia, które stanowią przedmiot zainteresowania w niniejszym wywodzie. Wydaje się, że nie uda się uniknąć trudu zdefiniowania przynajmniej niektórych z przywołanych w ustawie terminów.

Na gruncie prawa cywilnego konstruowane są różne ujęcia terminu czynności prawnej. Wśród nich – w moim przekonaniu najbardziej odpowiadające potrzebom niniejszego wyvodu – stanowiące, że przez pojęcie czynności prawnej rozumie się regulacje stosunków cywilnoprawnych dokonywane przez podmioty cywilnoprawne w sposób zgodny z prawem i przy spełnieniu przesłanek prawem przewidzianych¹. Skoro zatem na gruncie prawa cywilnego konstruowane są pojęcia czynności prawnej, to nasuwa się pytanie, czy można posługiwać się w danym systemie prawnym analogiczną konstrukcją pojęciową czynności notarialnej? Problem ten A. Oleszko ujmuje, pytając: czy możliwe jest zawarcie umowy sprzedaży bez istniejącego w da-

¹ Definicja cytowana za: Z. Radwański (w:): *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 33.

nym państwie notariatu jako wyodrębnionego organu (instytucji) powołanego do dokumentowania określonych czynności prawnych i zdarzeń prawnych w ogóle. Autor udziela zarazem w istocie przekonywującej odpowiedzi, twierdząc, że na gruncie określonego systemu prawnego nie można konstruować teoretycznego pojęcia czynności notarialnej, bo czynność ta po prostu nie istnieje dopóty, dopóki prawodawca określonego państwa nie powoła do życia notariat jako wyodrębnionej instytucji (organu) i dopiero z chwilą kreowania notariatu określa zakres czynności, których w ramach swojej kompetencji dokonuje i te czynności określa jako czynności notarialne².

Aktualnie prezentowane w doktrynie koncepcje reguł konstytucyjnych³ pozwalają spojrzeć w nowym świetle na zagadnienia konwencjonalnego charakteru czynności prawnych. Ujęcie czynności prawnych jako czynności konwencjonalnych przedstawione przez Z. Ziemińskiego i jego współpracowników, rozwinięte przez T. Gizberta-Studnickiego, a zwłaszcza przez S. Czepitę, spotkało się z zainteresowaniem i na ogół życzliwym przyjęciem ze strony przedstawicieli nauki prawa cywilnego.

Nauka prawa cywilnego dzieli według różnych kryteriów i na różne sposoby czynności prawne. Wśród nich jest forma pisemna kwalifikowana pod rygorem nieważności i do niej zalicza się formę aktu notarialnego. Pojęciem „forma aktu notarialnego” posługuje się ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.), pr. not. oraz inne źródła prawa. Kodeks cywilny nie określa, co należy pod tą formą rozumieć. W przepisach ogólnych k.c. dotyczących formy czynności prawnej nie wymienia się jej nawet z nazwy. Jest ona ukryta pod pojęciem „inna forma szczególna” (art. 73 § 2 k.c.) oraz „forma szczególna” (art. 76 zdanie pierwsze k.c.). Jako jeden z desygnatów tych pojęć k.c. określa jedynie, czego forma aktu notarialnego ma dotyczyć: przedmiotem albo – inaczej mówiąc – substratem aktu notarialnego jest według k.c. wyłącznie czynność prawna lub oświadczenie woli składające się na czynność prawną. Rezultatem zachowania „formy aktu notarialnego” jest dokument – akt notarialny. Prawo o notariacie stanowi wprost o akcie notarialnym, lecz używa też pojęcia „forma aktu notarialnego” oraz szerszego pojęcia „forma notarialna”.

² A. Oleszko, *Z cywilnoprawnej problematyki czynności notarialnych*, Rejent 1991, nr 1, s. 14.

³ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Czynności konwencjonalne w prawie*, St. Praw. 1972, nr 33, s. 73–99; T. Gizbert-Studnicki, *O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, PIP 1975, z. 4, s. 70–82; S. Czepita, *Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa*, Szczecin 1996.